

Hartstocht

HARTSTOCHT

Oorspronkelijke Haagse roman

door

Jeanne Reyneke van Stuwe

Den Haag
2024

Eerste druk (in twee delen): L.J. Veen, Amsterdam, 1899

2e (herziene) druk: L.J. Veen, z.j. (ca. 1900)

3e druk: L.J. Veen, 1913

Deze bewerking, met voorwoord en annotaties: Wim Tigges

Omslag: Tysger Boelens

ISBN: 978-946501438-8

© Wim Tigges 2024

VOORWOORD

Aan de ruim zeventig romans en verhalenbundels van de Haagse schrijfster Jeanne Reyneke van Stuwe (1874-1951) is door de Neerlandistiek weinig aandacht besteed. Vanuit literair-kritisch perspectief is dit wel te rechtvaardigen, al breekt Vilan van de Loo vooral op biografische gronden een lans voor haar als 'een van de interessantste vrouwelijke letterkundigen in de Nederlandse literatuurgeschiedenis.' Haar boeken, die behoren tot het subgenre van de 'damesroman,' mogen tot in de jaren '30 van de vorige eeuw populair zijn geweest, ze hebben, zoals Wim Zaal het formuleert in een hoofdstuk over deze schrijfster, 'hun tijd gehad.' Haar roman *Hartstocht, oorspronkelijke Haagsche roman*, gepubliceerd in de zomer van 1899, nog tijdens de verloving met haar latere echtgenoot, de bekende Tachtiger Willem Kloos, is echter toch wel interessant genoeg om aan de vergetelheid te ontrukken. Wim Zaal, die Reyneke van Stuwe voornamelijk beschrijft als de idolate echtgenote van Kloos, merkt met betrekking tot *Hartstocht* het volgende op:

In de tijd van hun trouwerij had Jeanne Reyneke van Stuwe al een ruimer leespubliek dan haar man, want haar juist verschenen roman *Hartstocht* (haar tweede) was ingeslagen als een bom. De ontleding en weergave van de menselijke driften door een keurige jongedame uit de society wekte bij duizenden ouders onrust: was dát de moderne jeugd, wist een ogen-schijnlijk in-fatsoenlijk meisje zóveel van hartstocht en liefde? Ook bij de kritiek was het boek hard aangekomen en in de eerste jaren van de eeuw bleef de romanière vereerd en omstreden als 'de hartstochtsvrouw in onze literatuur. Want wie in Holland schrijft bladzijden waarvan de gloed opslaat, waaraan de passie trillende ontstijgt, waaruit een roes van jonge heftige liefdekracht breekt? Wie, zoals zij? En telkens ook zag ik haar kunst rijper worden, groter, méér-omvattend, alle emoties gevend, ook de heel-zachte, tragisch-droeve van lijdelijke resignatie, en ook hevig-bittere van hopeloze ellende.'

Aldus M. Constant in 1903, die volgens de rechtzinnige

Anna de Savornin Lohman blind was voor het verderf in Jeannes boeken: 'Voor haar schijnt dat terrein (de liefde) een gesloten boek! Zij schildert alleen *wellust*. Zij is een *artiste*, maar een *vrouw* die *liefde* begrijpt is zij niet!'

In *Een hoofdstuk apart*, een dissertatie over 'vrouwenromans' in de literaire kritiek, verwijst ook Erica van Boven naar de visie van de Savornin Lohman:

Wanneer een schrijfster niet voldoet aan de eis van fatsoen en zuiverheid, dan wordt haar roman verworpen door die critici die in het conflict tussen de eisen die voor vrouwen en de eisen die voor literatuur gelden, voor de eerste kiezen. Zo'n criticus is Anna de Savornin Lohman. Over de juist op dit punt geruchtmakende roman *Hartstocht* (1899) van Jeanne Reyneke van Stuwe zegt zij: 'Voor mij is het een raadsel hoe een jonge, verloofde vrouw er hare hersenen bij voorkeur mee afmoeit, den zedelijken ondergang af te beelden van een walgelijk, wellustig jongmensch, zooals de hoofdpersoon uit *Hartstocht* dat is. [...] Men mocht, gelijk de ondergeteekende, het boek walgelijk en terugstootend vinden, het met ergernis van zich gooien, omdat het de hand eener vrouw is die zich aldus bezoedelt met het ontleden van zulke vuiligheid, dat belette niet dat men, voor het *werk* op zichzelf [...] eerbied kan voelen om het *talent* waarvan dat alles getuigde.'

In 1927 liet het echtpaar Kloos hun liefdesbrieven publiceren, in wat Wim Zaal overigens omschrijft als een 'gezwel, monstreeus van omvang, van binnen slijm en water.' Naar aanleiding van de aanstaande verschijning van *Hartstocht*, waarover Jeanne opmerkt dat zij er onafgebroken aan heeft gewerkt van 3 oktober 1898 tot 14 januari 1899, 'tien uur per dag!,' vraagt zij haar geliefde Willem in een brief van 21 juli 1899: 'Maar luister nu eens, Lief: Zal jij er tegen kunnen [...] dat ik, je meisje, een boek heb geschreven, dat nu wel niet "onzedelijk" is, zooals je 't wel eens schertsend-veronderstellend noemde, als ik er over sprak, maar waarvan toch heel waarschijnlijk •"la fille en défendra la lecture à sa mère".' Even later

beschrijft zij haar roman als 'het werk van mijn leven,' dat zij zo *moest* schrijven als het geworden is. Begin augustus kondigt zij aan: 'Wil ik je eens wat zeggen, Lief? als "verrassing" breng ik morgen mijn boek Hartstocht voor je mee. Om de beide gebonden deelen te kunnen bergen, heb ik expres een city-bag gekocht!'

Twee dagen na haar bezoek aan Bussum, waar Kloos toen nog woonde, schrijft deze haar op 4 augustus 1899 dat hij 'op blz. 90 van 't eerste deel' is aangeland, maar dat hij pas commentaar wil leveren als hij het hele werk uit heeft. In volgende brieven over en weer ontspint zich dan, tussen allerlei andere literaire beschouwingen en hartstochtelijke ontboezemingen door, een soms wat tenenkrommend intieme literatuur-kritische discussie. Natuurlijk is Willem onder de indruk: '[I]k dacht niet, dat zoo iets superbevasts en grandioos-geziens in een vrouwenziel mogelijk was!' – en dan is hij nog maar op bladzijde 430! 'O, Jean, Lief!' jubelt hij, 'wat is je roman toch zedelijk! Als dát onzedelijk is, dan is de eerzame lantaarnopsteker de alleronzedelijkste man ter wereld, omdat hij, zonder te waarschuwen, plotseling het licht doet ontvlammen boven vrijende paartjes in een eenzame straat.'

Op zondagmorgen 6 augustus leest Willem 'in bed' haar boek verder uit. Nu begint hij toch enige kritiek te leveren op de jeugdige hoofdpersoon, de wel erg seksbeluste Felix van Weert van Oldenhagen. Kloos vindt dat die niet 'het type is van den beschaafden man,' maar eerder 'een echte, onbeduidende zwakkeling, lichamelijk zoowel als geestelijk,' en uiteindelijk een 'zinneloos-zinnelijk dier.' Jeanne maakt hieruit op dat zij haar personage niet voldoende authentiek heeft uitgebeeld: 'Maar, Lief, het is heusch niet mijn bedoeling geweest, om hem als het "type" van het een of ander voor te stellen; hij deed zich zóó voor aan mijn geest, en zóó beeldde ik hem na. B.v. Eline Vere of "Een Zwakke," [de titel van een roman uit 1896 van de naturalist Frans Coenen, WT] die toch ook niet iedereen zijn, zijn toch niet de "typen," de een van het meisje uit den hogen, de ander van den jongen man uit den halven stand?' Zij vindt dat ze Felix juist goed heeft getroffen: 'Want weet je niet, Lief, dat de zogenaamde "lievelingskinderen der dames" door mannen áltijd worden veracht [...].'

Willem put zich hierna uit in loftuitingen. Jeannes boek heeft

hem 'verschrikkelijk "gepakt"' en telkens 'komen scènes er uit voor [z]ijn verbeelding of in [z]ijn gedachten'; hij vindt dat Jeanne zich 'eigenlijk prettig had moeten voelen' dat hij Felix 'zóó levendig' voor zich ziet, 'als een werkelijk mensch. Dat ik hem zóó sterk voelde, en toen mijn antipathie-tegen-hem uitte, dat was pure lof voor de artistieke waarde van je roman.' Zijn kritiek was gericht op 'het soort mannen als hij in de levende werkelijkheid,' niet op de schepping van haar verbeelding, 'want die is meesterlijk-magnifiek.' Hij komt tot de slotsom: 'Jijzelf zit evenwel nog te veel in je roman, om die twee geheel verschillende standpunten precies uit elkaar te kunnen houden.' Als ze zo iemand in werkelijkheid zou ontmoeten, en doorzien zoals ze haar romanheld doorziet, dan zou ze, gelooft hij, zacht in zichzelf tegen hem zeggen: 'Vlieg voor mijn part op, mijnheer, ik kan onmogelijk iets met je te maken hebben.' Hij betreurt het dat hij in zijn brieven misschien wat 'strak' bij haar is overgekomen: 'Ik heb me geen ogenblik strak tegen je gevoeld: ik was integendeel inwendig-opgewonden, o, zoo blij-opgewonden na de lezing van je boek!'

Het bijzondere van Reyneke van Stuwes roman is niet alleen dat de mannelijke wellust hier door een jonge vrouw beschreven wordt, en nog wel een die volgens Zaal 'om haar koelheid op de middelbare school "het wassen beeld" [werd] genoemd,' maar dat die van haar hoofdpersoon zodanig obsessief wordt weergegeven dat men er een moderne 'seksverslaving' in kan herkennen – of op zijn minst een zwaar geval van hyperseksualiteit.

Felix van Weert van Oldenhagen, pas afgestudeerd jurist, wordt al als knaap 'overal door de dames aangehaald en verwend.' In nog geen jaar tijd heeft Felix soms tamelijk expliciet beschreven avontuurtjes of liaisons met meerdere aantrekkelijke vrouwen. De titel die de schrijfster aanvankelijk voor deze roman had bedacht luidde 'L'enfant chéri'; op aandringen van haar uitgever veranderde zij dit echter in *Hartstocht*.

Dat Reyneke van Stuwe aan 'beschrijvingszucht' leed kan haar in die zin niet kwalijk genomen worden dat dit nu eenmaal kenmerkend is voor de naturalistische schrijfstijl. In *Hartstocht* zijn de beschrijvende passages over het algemeen functioneel. Wel komt de roman enigszins moeizaam op gang – zelfs waar de eerste

hoofdstukken in de tweede en derde druk (in één deel) flink zijn ingekort – met wel wat erg lange uitweidingen over amateuristische toneelvoorstellingen, partijtjes en bals masqués in oosterse stijl, waarvoor het Gebouw van Kunsten en Wetenschappen en zalen in Hotel Des Indes worden afgehuurd; geld speelt voor de van Weerts geen rol. Maar men kan er zich de verveling van Felix, die uiteindelijk het meest geboeid is door ‘vrouwen vlees,’ des te beter door voorstellen.

De hoofdpersoon van deze roman heeft op zijn zachtst gezegd moeite met het beheersen van zijn seksuele driften, in die mate zelfs dat hij er aan te gronde gaat. In dit opzicht past *Hartstocht* historisch gezien in de literaire context van het naturalisme en ook in dat van het vroege werk van Sigmund Freud – ‘hartstocht’ heeft hier duidelijk de betekenis van ‘libido.’ Hoeveel bezwaar er door de recensenten van die tijd ook tegen dit en dergelijke boeken werd ingebracht, het was kennelijk mogelijk om zelfs als vrouwelijke auteur wat minder of zelfs helemaal geen verhullend blad voor de mond te nemen.

Ook literair-esthetisch is *Hartstocht* zeker niet gespeend van kwaliteit. De belangrijkste personages zijn psychologisch goed getroffen, de dialogen zijn levendig en vlot geschreven en de beschrijvingen zijn niet hinderlijk pietepouterig, zoals in het latere werk van Reyneke van Stuwe in toenemende mate het geval is. Ook is de ontknoping niet al te melodramatisch, al is het ontijdige einde van de seksverslaafde Felix naar hedendaagse smaak misschien een wel wat erg gemakkelijke oplossing. Zowel vanuit cultuurhistorisch als uit feministisch oogpunt is een moderne heruitgave op zijn plaats, al was het maar gezien de huidige belangstelling voor historische kostuumromans en familieromans, voor zogenaamde ‘chicklit,’ en in de nasleep van #MeToo. *Hartstocht* is ook inderdaad een ‘oorspronkelijke Haagse roman.’ De bewegingen van de personages uit een typisch Haags milieu zijn bijna letterlijk te volgen langs expliciet vermelde straten, lanen en pleinen, en in indertijd, en tot op zekere hoogte tot aan de dag van vandaag bekende Haagse locaties.

Deze heruitgave is gebaseerd op de herziene vroege tweede druk. De tekst daarvan is niet verder hertaald of ingekort. Wel zijn

spelling, interpunctie en alinea-indeling gemoderniseerd, en is het in de dialogen overmatig gebruik van het beletselteken, weergegeven met drie aansluitende puntjes, drastisch ingeperkt. Voor verklaringen van culturele verwijzingen, enkele technische termen en sommige vreemdtaalige woorden en frasen, in de tekst aangegeven met •, kan de lezer desgewenst de annotaties achterin dit boek raadplegen.

Wim Tigges

voorjaar 2024

Literatuur:

Erica van Boven, *Een hoofdstuk apart. 'Vrouwenromans' in de literaire kritiek 1898-1930*, Amsterdam: Sara / Van Gennep, 1992.

Liefdesbrieven gewisseld tussen Willem Kloos en Jeanne Reyneke van Stuwe van juni 1898 tot 7 september 1899, 's-Gravenhage: H.P. Leopold, 1927.

Vilan van de Loo, 'Hartstocht en ondergang: een pleidooi voor de herwaardering van Jeanne Reyneke van Stuwe,' *Nieuw Letterkundig Magazijn*, 'NLM Digitaal,' 13 nov. 2020, p. 1-8 (www.mdnl/nl/?p=9456).

Jeanne Reyneke van Stuwe, *Hartstocht*, Amsterdam: L.J. Veen, 2e druk, z.j. (?1899-1903).

Wim Tigges, 'Hartstocht of hyperseksualiteit? Een Haagse roman van Jeanne Reyneke van Stuwe,' *Nieuw Letterkundig Magazijn*, jrg. XXXIII, nr. 1 (mei 2015), p. 14-20.

Wim Tigges, 'Jeanne Reyneke van Stuwe, *Hartstocht* (1899),' in: *Hartstocht achter de horren. Haagse romans rond 1900*, Den Haag: Uitgeverij De Nieuwe Haagsche, 2019, p. 41-59.

Wim Zaal, 'Jeanne Reyneke van Stuwe,' in: *Nooit van gehoord! Twaalf stiefkinderen van de Nederlandse beschaving*, Amsterdam: De Arbeiderspers, 2e herziene druk, 1974 [1969], p. 108-121.

Toen in de oplevende straat de dagdrukte weer begon, werd Felix wakker. In zijn dromerig hoofd vervaagden de helle geluiden en werden een deel van zijn dromen, maar bij een zeer hevige roep ontwaakte zijn werkelijkheidsbesef geheel; hij draaide zich om, rekte zich uit, en bleef met open ogen naar 't zonbeweeg op de witte gordijnen staren. O ja, weer thuis... 't afscheid van z'n studentenkast. Naar Den Haag met Jaap, die 'm geholpen had... Hiernaast stonden de koffers, niet aangeraakt nog, omdat ie nog niet zeker wist wat of ie doen zou... Hij sloot weer de ogen en haalde de dekens over zich heen.

Dat weggaan uit Utrecht... Ja, voorgoed lag die leuke tijd nou achter 'm... toch jammer... jammer... eeuwig leuk was 't geweest al die jaren... Nou was ie, waar ie wezen moest... z'n graad gehaald... advocaat. Aha, niet gering. Maar nou dat leven van vervelende degelijkheid dat voor 'm lag na die dolle, doorfufide studententijd. Hij kon d'r nog niet van scheien. Vierentwintig... is dat niet véél te jong om dan al solide te worden? Hij lachte om zijn eigen flauwiteit. Nog 'n poos... Hoe lang? Zes maanden, 'n jaar? Enfin, 'n poos nog vrijheid blijheid, dan zou ie 'n kranige toga worden.

Mama was verrukt dat ie nou 'voorgoed' was thuisgekomen, en Tilly overgelukkig.

– Nou ga 'k je exploiteren, hoor, had ze gezegd, tot dusver heb 'k niets aan m'n broer gehad...

En hij had haar lachend geantwoord:

– Dan zal 't nou komen, pas op!

En toch, hij kon hier niet blijven... hij kón niet, waarachtig. Wel zou mama 'm al z'n vrijheid laten, 'n sleutel geven natuurlijk, enzovoort. Ze zou 'm nergens naar vragen... zelfs proberen 'm niet verwijtend aan te kijken, als ie weer 's op sjouw was geweest... Dat ging niet. Zo'n genepen vrij-zijn, dat was geen vrij-zijn. Nee... god nee, dat kon zo niet. Hij zou zich moeten schamen... voor Tilly vooral, die nog nergens iets van begreep.

En 't laten... néé. Hij was nog lang niet verzadigd. Z'n krachtig gestel eiste véél, véél meer dan 'n kalm soort genot... hij moest z'n

lusten maar uitfeesten, helemaal tot 't einde toe, jusqu'à leur limite. Dan zou ie wel bijkomen langzamerhand, want dat moest toch op den duur. Stel je voor, orgieën te halen, hier in dit huis. Hij lachte weer.

Vervelend... vervéland, dat ie zich nou zo deftig voor moest gaan doen. 'n Waardig jurist kan toch geen moppen verkopen, als 'n student? Lam, hoor, beroerd... En hij kon 't niet. Hij wist zeker dat ie 't niet kon... Hier blijven? Onmogelijk. Hij wóú niet. Hij bedankte d'rvoor... Maar wat dan...?

Japie zocht andere kamers. Met 'm samen gaan wonen? Dat was 'n idee... Maar zo dadelijk kon 't niet. 'n Pooosje zich laten vervennen, dat leek 'm ook lang niet kwaad... 't Toch maar zeggen? Veel beter, dan maakten ze zich geen illusies... Wás uitvieren dan niet nodig? Jawel... o, ja... Jaap zou d'rvan ophoren... Maar 't vást 'n kranig stukje vinden. 'n Leuke baas, die Jaap. De enige die nooit jaloers van 'm was. Jaloers... allemachtig... wat 'n verduivelde lol had ie altijd in die zure tronies en woedende blikken...

De kamers waren gezellig genoeg. Die grote met 't effenbruin behang en de openslaande ramen; 't slaapkamertje met z'n eenvoudige meubeltjes. Zo net als vroeger nog, toen ie op 't gym was. Toch wel aardig, altijd 'tzelfde huis, je wende d'r zo aan... De meubels in de zitkamer kon ie toch wel wat plaatsn, ook al bleef ie niet. De schrijftafel nou 's niet bij 't raam, maar achterin de kamer, hij zat d'r toch nooit aan. Hij kon 'm dan desnoods voor etagère gebruiken of zoiets. Niet te veel rommel overal halen, dat was zo lastig later. Bij 't raam de divan en 'n paar fauteuils om 't rooktafeltje... verder... verder...

Heel zacht en voorzichtig werd de deurknop omgedraaid. Felix keek ernaar, toen de deur openging en zijn moeder verscheen.

- Was je al wakker, Fé? Of heb ik je wakker gemaakt?
- Nee, 'k was wakker, ma. Hoe laat is 't...? Wat ben 'k lui, hè?
- Dat 's niets, hoor. Ze stond bij 't bed, waar ze zich over hem heen buigend met de ene hand op leunde; ze gaf hem een zoen op 't voorhoofd.
- Heb je lekker geslapen, jongen? De eerste nacht dat je weer thuis bent?

Felix glimlachte om haar tederheid. 't Leek wel of de academie 'n kostschool was, en 'n student 'n kleine jongen! Hij zei maar niets, om haar illusie niet te verstoren, en lag stil te kijken hoe zij de overgordijnen opendeed en het touw zocht om de •lancasters op te trekken.

– Wil je je ontbijt hier hebben? Of kom je beneden?

– Ik zal wel beneden komen, ma. U moet me niet zo bederven.

– Nou, de eerste dag... Kom je dan gauw?

Ze knikte hem nog eens toe bij 't weggaan; hij hoorde haar met haar zachte tred de trap afgaan, toen beneden een deur opendoen, waar doorheen Tilly's meisjesstem klonk:

– Hoe is 't, mama? Moet Zijne Hoogheid in zijn eigen vertrekken worden bediend?

Het antwoord kon hij niet meer verstaan.

Goed kind, die kleine Til... Jaap moest maar zin in d'r krijgen... Of nee, toch maar niet. Als Jaap verliefd werd, was ie 'm kwijt. Jaap moest 't maar bij z'n Marietje houden... beter... veel beter voor 'm. Kalme vent... Soms benijdde ie 'm wel 's. Paradoxaal: hij, Felix, Japie benijen. Toch wáár. Was dát dan goed, nooit genoeg hebben? Altijd meer willen?

Nou opstaan... ja... opstaan... Met een ruk gooide hij de dekens naar 't voeteneinde en zocht zijn kousen. 'n Heel besluit altijd, dat opstaan... Dat ankleeeën vooral... Zó klaar zijn... Dat eeuwige ankleeeën... uitkleeeën... verfoeilijk vervelend was dat.

Hij zag eens naar buiten, naar 't weer. De doodse stilte der straat viel hem op. Geen leven in. Twee mensen, zover ie kijken kon... Nee, nog een, heel in de verte... en daar stond 'n rijtuig ook... 'n dokterskoetsje... Wat 'n straat. 't Leek wel de doorgang in 'n begijnhof. En wat stonden de huizen daar toch belachelijk trots in hun breeë deftigheid. Waar pochten ze op? Moois was d'r niet an... O god, wat 'n verveling... Die hele keurige, in-fatsoenlijke Amaliastraat gaf ie cadeau... Maar ie ging mét Jaap 'n kast zoeken, dat was vast. Jaap moest niet alléén 't scharrelen gaan. Dan kwam ie d'r weer met een voor de dag waar je geen god of goed mens kon laten. Wacht maar, 'k zal je wel in 't oog houden, baas...

Zou ie maar geen boord omdoen? Of wel? Mama zag 't niet

graag. In de vakantie liet ze 't anders wel toe... enfin.

In zijn huisjasje over een sporthemd en op zijn pantoffels ging hij naar beneden. Onder aan de trap stond de kamermeid met veger en blik in de hand te wachten.

– Morgen, meneer.

– Morgen.

Gek, die meid had 'm nog nooit 's recht in de ogen gekeken. Zeker verlegen voor 'm. Hij vond dat wel een genoeglijk idee.

De staande klok in de vestibule wees kwart over tien. Hij ging de ontbijtkamer in, die rustig-gezellig daar lag in de warm-rode schijn der rode ophaalgordijnen. Mevrouw was er niet, alleen Tilly, die met een courant op de sofa zat. Ze legde die neer en stond op.

– Zo Felixje, wat ben je matineus vanmorgen...

– En freule Mathilde is zelf al zo vroeg verrezen...

– O, dat 's 'n gewoonte van d'r. Wist je dat niet? 'k Zal 's kijken, of d'r nog thee is. 't Kan best zijn van niet, want we hebben maar niet op je gewacht.

– Derangeer je toch niet. Ik kan mezelf wel inschenken.

– Nee, daarvoor heb 'k te veel medelijden met je... Nou, d'r is nog, zei ze, het deksel van de zilveren trekpots even oplichtend en erin ziend, wees maar gerust.

Hij liet zich bedienen en keek naar haar, achterovergeleund in zijn stoel, de benen ver voor zich uitgestrekt. Nu smeerde ze een broodje voor hem. Ze had wel 'n aardig gezichtje... niet mooi, maar vriendelijk... 'n vrolijk snoetje. En 'n hartelijk kind was 't ook... Hij zou maar wat lief tegen d'r zijn.

– Asjeblijft, meneer. Nog meer van je orders?

– Dank je wel. Snij je 't nou ook nog voor me?

– Hè, wat ben je lui. Ga dan behoorlijk zitten... je doet net, of je nog slaap hebt.

Gehoorzaam trok hij zijn benen in en ging rechtop zitten.

– Waar zijn de honden?

– Aan de wandel met Johan. Ze komen zo dadelijk weer thuis, denk ik.

– Zeg Til, kom je me straks helpen met m'n kamer? Dan mag je m'n platen uitzoeken.

- En d’rvan houen, wat ‘k wil?
 - Dat zal nog te bezien staan. Die ‘k missen wou, heb ‘k al weggedaan in Utrecht.
 - Ach, ze kunnen me niets schelen, hoor... denk dat maar niet. Vraag maar of Japie je wil komen helpen.
 - O, die komt wel uit zichzelf. Maar je mag zomaar niet Japie zeggen.
 - Waarom niet? Hij vindt ‘t wel aardig, als ‘k ‘t doe. Ik ben zo’n kind niet meer, wat denk je wel?
 - Hoe oud ben je?
 - Dat weet je toch... immers negentien.
 - Wor je dat dan niet in februari?
 - Ach, nou ja... Wil je nog ‘n kopje thee?
 - Dank... Of nog één... ja...
- Mevrouw kwam binnen, met de huishoudboekjes in de hand.
- Dag Fé.
 - Dag mama.
- Wat zag ze er nog fris en jeugdig uit, z’n lieve, trotse mama... Hij ging naar haar toe en kuste haar op de wang.
- Wat ziet u er weer goed uit vandaag!
 - Malle jongen, zei ze, toch zeer gevleid.

’t Was nu ruim tien jaar geleden dat mevrouw van Weert van Oldenhagen, weduwe geworden, zich uit de wereld teruggetrokken had om zich geheel te wijden aan haar kinderen. Ofschoon zeer gefortuneerd, leefde zij eenvoudig en stil in het grote huis in de Amaliastraat, dat een deftige, maar geen overdreven weelde toonde.

Tilly was nog een kind van twaalf jaar, toen Felix op zijn negentiende naar de academie ging. Als jongen was Felix reeds aller lieveling, de mooie, vlugge, guitige knaap werd overal door de dames aangehaald en verwend. Hij merkte dat heel goed en deze wetenschap gaf hem een vrijmoedig airtje, dat hem nog aantrekkelijker maakte.

Felix geleek op zijn vader en moeder beide. Van hém had hij de hoge, slanke gestalte, het blonde haar en de mooie, ondeugende, zeer donkerblauwe ogen; de aristocratische gelaatsvorm en het

frisse, blanke teint van háár.

Toen hij tot knappe man volwassen was, werd Felix nog gefêteerd en geveleid; geestig, altijd opgeruimd, galant, overal-van-op-de-hoogte, was hij in alle kringen een gewilde gast. Onder de jongelui was hij een 'getapte vent'; altijd tot meedoen bereid, met een mild-open beurs tot helpen gereed, nooit nurks of onwillig.

Aan de Academie had hij een vlot leventje geleid. 'Het Hemelse Rijk,' waarvan hij praeses was, werd onder zijn bestuur de allerdolste der vele studentenclubs. Zijn bijnaam was afwisselend Fortunatus, •Sardanapalus of 'de vrijbuiten,' die hij door allerlei buitensporigheden zocht waardig te blijven. En na enige verboemelde jaren was hij tamelijk haastig afgestudeerd.

Tilly bleef thuis tot haar zeventiende jaar, toen een Brusselse kostschool 'haar opvoeding moest voltooiën.' Ze was niet mooi, maar ze had een lief, fris gezichtje en bezat hetzelfde gelukkige humeur als haar broer. Ze was nu al een paar maanden thuis en wachtte, na een vrolijke zomer, het ogenblik af dat ze haar 'joyeuse entrée' in de wereld zou kunnen maken.

Felix verveelde zich. Hij vorderde niet met zijn kamer en eigenlijk werkte hij er ook niet hard aan. Hij ging Tilly eens opzoeken in haar boudoir. Het was een vrij grote kamer met twee ramen, waarvan er een tot een cosy corner was uitgebouwd. Vol platen natuurlijk en fotografieën en petits riens, vol kleine, vreemdvormige meubeltjes en etagères en een piano. Zijzelve, in haar losse lichtgrijze peignoir, paste heel aardig in dit milieu van meisjesachtige, ondegelijke frivoliteit.

— Ik kom 's kijken hoe jij 't hier hebt, dan kan 'k mijn kamer misschien ook zo doen.

Nee, dat wil 'k niet, hoor Felix. Dan zou iedereen denken dat ik jóú had nagedaan.

Hij lachte luid, omdat ze zijn plagerij in ernst had opgevat.

— Nee, daar kom 'k niet om, hoor... kalmeer je maar. 'k Was nieuwsgierig jouw ideeën 's te zien.

— En, hoe vin je 't?

Felix stond zwijgend rond zich te kijken. 'n Paar aardige dingen had ze wel. 'n Renaissancebuste van •Amarella... 'n paar

bloemstukjes van • mevrouw Wuytiers. Maar verder...

– Nou, om je de waarheid te zeggen...

– Ga voort... 't Valt zeker niet in je smaak?

– Ja, je hoeft 't natuurlijk niet te veranderen omdat ik 't zeg...

laat 't gerust zo blijven. Maar die twee chromo's moest je wegdoen – die zijn in één woord afschuwelijk.

– Hè, vin je heus?

– O, en dan die beeldjes overal... 'n Eeuwige prulleboel, hoor. Je moet de muren niet zo vol hangen. En 'k heb ook 'n razende hekel aan al die kleine lorrentafeltjes. Je kan je niet omdraaien, of je gooit d'r een omver.

– Weet je wel dat Marnix zei: 'n meisjeskamer moet zó zijn dat ze zelf d'r rokken bij elkaar moet houden om d'r veilig door te komen.

– Ach, Marnix... Heb je 't daarom zo vol gezet?

– Welnee, zei ze kleurend, ben je mal. Natuurlijk vond 'k 't zelf ook aardig... Maar je hebt wel 'n beetje gelijk.

Ze wou 't niet bekennen, kleine Til, maar ze bewonderde haar broer en deed onvoorwaardelijk al wat hij wou, maar voor de vorm protesteerde ze altijd eventjes: hij zou zo pedant worden, als hij 't merkte dat ze altijd zijn wil volgde.

– Maar dat veranderen zal 'k later wel 's doen. Nou wou 'k je wat vragen... Ga je niet even zitten? Of heb je geen tijd?

Hij vlijde zich in een fauteuil.

– Nou, hoor je nou, Felix? zei ze, toen hij heen en weer schoof om gemakkelijker te zitten.

– Ja... ja... zeker. Begin maar.

– Nou, je moet weten... we willen 'n kunstclub oprichten...

– 'n Kunstclub? En wie zijn die 'we'?

– Wel, 't plan is uitgegaan van Willy van Heemstede en van mij. Toen kwamen Annie en Hermine Revers d'rbij, en toen Louise Rodenburgh...

Felix sloeg 't ene been over 't andere en vroeg, aan zijn knevel-tje trekkend:

– En wat bedoelt die club? Wat willen jullie nou?

– Komediespelen... muziek maken... voordrachten houden... tableaux vertonen en dan... dansen.

Felix trok zijn wenkbrauwen op en knikte •avouerend met het hoofd.

- Prachtig, zei hij. En zijn de heren ook al compleet?
- Nee, dat is 't juist. Ik had op jou gerekend...
- Ei... ei. Gemakkelijk hè, zo'n broer? Moet 'k ze soms allemaal alleen opscharrelen?
- Welnee, natuurlijk niet. We hebben d'r al 'n paar: van Marnix, van der Laet van Rhenen...
- Wie is dat?
- 'n Luitenant van de huzaren... hier pas gekomen. En dan de van Alphens en van Dam. En als jij nou wou, en Jacques vroeg en 'n paar anderen...
- Zó zou 't kunnen. Maar vertel me nou 's wat meer. Hoeveel leden moeten d'r zijn? En hebben jullie al dames genoeg?
- Nee, nog niet. 'k Zal je dadelijk zeggen wie d'r in willen komen. We hadden gedacht twintig werkende leden—tien dames en tien heren—dan kunstlievende leden natuurlijk... en donateurs. Daisy van Maren wil ook wel lid worden, geloof 'k, en Dora Wessels en Emilie van Barneveld ook... en dan heb 'k zoiets gehoord van freule de Wild en Marguérite van Rijssel en juffrouw de Witt, de zuster van Simon... Dat is al twaalf, dus meer dan genoeg. Wie zou jij voor heren kunnen vragen?
- Nou, 'k zal 's kijken... Jaap d'r maar 's op afsturen...
- Die Jaap is net zo'n adjudant van jou. Doet ie alles, wat je wil?
- Goddank niet. Maar je moet niet zo nieuwsgierig wezen. Willen jullie uitvoeringen geven, en waar dan, of blijven 't maar onderonsjes, en wie regelt dat alles?
- O, d'r zijn eerst 'n menigte damesvergaderingen geweest; toen we herenleden kregen, zijn die aan 't vergaderen gegaan, en nou zal d'r vrijdagavond bij van Heemstede op de Prinsessegracht 'n algemene huishoudelijke bijeenkomst zijn.
- O... daar moet ik dan zeker ook naar toe?
- Als je wou... en vraag je Jacques dan ook?
- Hè, wat ben je lastig... Als ie 's ankomt, ja. Maar 'k ga d'r niet expres voor naar 'm toe.
- Zou ie 't doen, denk je?

- Misschien wel.
- Zou jij president willen zijn, Fé?
- Ik? Godbewaarme, nee hoor, dat nooit. En secretaris ook niet. Je hoeft 't me niet meer te vragen, want ik doe 't niet.
- Waarom niet in 's hemelsnaam? Je hebt toch niets te doen.
- Omdat 'k d'rvoor bedank. 't Is al heel mooi als 'k werkend lid wil worden... en dat doe 'k niet eens, als je gaat zaniken.

Hij is zeker gepikeerd over dat 'Jij doet toch niets,' dacht Tilly, en zei daarom:

- Weet je dan iemand die wél zou willen?
- Nee, natuurlijk niet... hoe zou ik zo iemand weten? Dat moeten jullie onder mekaar maar uitmaken.

Tilly was eigenlijk al blij dat ze hem gewonnen had. Ze was bang geweest dat hij 't plan bespottelijk vinden en erom lachen zou misschien.

Na de lunch, toen Felix zich afvroeg wat nu te gaan beginnen, werd er gebeld en kwam Johan een ogenblik later zeggen dat mijnheer van Breevelt er voor hem was. Felix liep de ontvangkamer in.

- Zo Jaap, waarom loop je niet naar boven, man?
- De knecht liet me hier. Toen moest 'k 'm toch tonen dat 'k wel weet hoe of 't hoort...
- Ga je mee naar m'n kamer? Maar 't is d'r 'n rommel, hoor, zei Felix met de deurknop in zijn hand. Ga door...

Boven stond Jacques zwijgend rond te kijken. De meubels stonden precies waar ze moesten staan; de tafel, het bureau, het rooktafeltje, de divan op hun plaats, de stoelen op hun plaats, de enkele schilderijen hingen op hun plaats. En daar Felix in zijn koffers aan 't scharrelen was geweest, lag een eigenaardige chaos van de ongelijksoortigste artikelen over de kamer verspreid.

- Moet dat zo blijven? zei hij eindelijk.
- Nou zeg... als je me 'n beetje helpen wil... Maar eerst wil 'k 's met je praten. Vlij je neer... Felix maakte een paar leunstoelen ruim en schoof Jacques een kistje sigaren en lucifers toe.
- Nou, 'k verlang, zei Jacques.
- Mama denkt dat 'k hier blijven zal, begon Felix, maar dat kan 'k toch niet? Zeg nou zelf... wat is 't hier voor 'n dooie boel... En ik, die m'n vrijheid zo gewend ben...

- Ja, 'k zou d'r ook voor bedanken, maar...
- 't Zal wel 'n teleurstelling zijn voor mama... Maar iedereen dee ook maar net of 't heel natuurlijk was dat 'k hier zou blijven plakken. Dat is juist 't beroerde van 't geval. Wat zal 'k nou doen?
- Wel, zeggen dat je niet blijft en dan gaan, hoe eer hoe beter.
- Wanneer ga jij naar je nieuwe kast?
- Met januari. 'k Wou wel eerder, maar 'k heb nou eenmaal tot zolang gehuurd.
- Willen we soms samen ergens gaan?
- Samen? Mij best... Maar je weet dat 'k d'r niet zo dik in zit als jij om zoveel bokkensprongen te maken...
- Dat 's niks. We nemen bijvoorbeeld drie kamers, één zit- en twee slaapkamers...
- Dat zou wel goed zijn. Maar één ding moet 'k je zeggen: ik kan niet veel herrie velen. 'k Heb geen geld genoeg om d'r maar op los te boemelen, zoals jij doet. Ik moet nou degelijk gaan werken, anders kom 'k d'r niet...
- Ik zal je niet storen.
- O, dat is 't 'm niet. Als je maar vooruit weet dat ik me niet aan jóú storen zal. We zijn samen en blijven toch ieder vrij.
- Nou, dat wil ik nou ook juist. Dus dat blijft afgesproken?
- Ja.
- Best. Dan reken ik daarop... Nou begrijp je dat 'k niet veel werk van m'n kamer wil maken, dat 's de moeite niet. Maar ie mag toch wel 'n beetje opgeknapt worden, hè?
- Nou...
- Help me dan even.
- Dat 's goed, maar meedoen, hoor.

Jacques zocht vlug een paar dingen uit, die hem bruikbaar leken; een groot affiche van •Chéret voor een bal *au Moulin Rouge* en een kleiner van •Bac, een Chinese vlag, een paar mooie •*Gil Blas*.

– Ziezo, dat 's voldoende. Berg dat andere nou maar weg. 'k Zou alles wat 'k niet direct gebruiken moest in m'n koffers laten.

Jacques stond op een stoel om de affiches op te hangen; Felix gaf hem de punaises aan en zei hoe hij ze hebben wou. Samen schikten ze de *Gil Blas*, •Steinlens, waar Felix veel van hield en welker strenge, sobere schoonheid hij bewonderde; enige nimfen

van •Balluriau, en een leuke plaat uit de *Illustrated Bits*, een souperend paartje: 'Do you think they'd see us?'

– Die kan Tilly wel krijgen, zei Felix, een paar *Gil Blas* uitzoekend. Deze: 'Les mains,' maar de binnenbladen haal 'k d'r uit, daar staat juist die spiegelgalerij in; en die twee: 'Ingénues' en 'A la Promenade,' allemaal met bijschriften van •Verlaine, dat 's mischien wel aardig voor d'r.

– Je hebt d'r mooie bij.

– Je kan d'r gerust 'n paar krijgen. Zoek d'r maar uit wat je wil.

– Heel graag. Mag 'k deze 'Madrigal Triste' en de 'Conte du Bohémien'?

– Zeker; hier heb je nog wat.

– Nou, dank je wel.

Felix haastte zich alles door elkaar in de koffers te gooien. Toen zei hij:

– Willen we nou wat gaan zitten? 'k Zal even bellen om port... of wil je wat anders?

– Nee, port is goed.

Jacques zette zich in een fauteuil bij het raam, legde zijn armen op de zijleuningen en sloeg de benen over elkaar. Met zijn sigaar tussen de vingers zat hij gedachteloos naar buiten te kijken.

Felix kwam terug en liet zich lui op een stoel vallen.

– Hoe is 't met Marietje?

– Goed, best.

– Is ze niet blij dat je nou hier woont?

– Nou, dat vat je.

– Stel je voor dat ik ook 's zoiets wou anhalen. Dat zou toch gewoon onmogelijk zijn in dit huis.

– Ach, dat zou toch niet gebeuren. Je heb d'r immers na twee dagen altijd al genoeg van?

Felix lachte.

– Ga je 's mee met me? Ze wil graag kennis met je maken.

– Dat 's goed.

Felix keek naar Jacques, zoals hij daar zat met zijn volstrekt niet onknap, maar toch heel gewoon gezicht... Die Jaap was zo naief. Hij dacht er niet aan dat die kennismaking wel 's gevaarlijk

zou kunnen blijken... voor Marietje dan altijd. Hij zou zich wel uit Jaaps •perkara's houden...

– Tilly wil met nog 'n paar anderen 'n club gaan oprichten, veranderde hij van onderwerp.

– Zo? Wat voor een?

– 'n Kunstclub. Van alles wat, begrijp je? Ze willen d'r ons ook in hebben.

– Doe je 't?

– Waarom niet? En jij?

– 't Zal me te veel tijd nemen, ben 'k bang...

– Kom, ben je gek... je doet maar zowat mee om de meisjes plezier te doen, en houdt je zelf buiten 't werk. Dat ben 'k ook van plan.

– Wie zijn d'r in?

– Tilly noemde d'r 'n heleboel, 'k ben ze al half weer vergeten. Willy van Heemstede en freule de Wild en Louise Rodenburgh...

– Lou Rodenburgh?

– Ja... Waarom?

– Ach, zomaar...

– Heeft die je soms betoverd?

– Nou, zou dat 'n wonder zijn?

– O, nee... ze ziet d'r wel goed uit. Maar... heb je werkelijk plannen?

Dat gaat zo gauw maar niet... 'k mag d'r graag... dat 's voorerst voldoende... Als Marietje me verveelt, kunnen we verder zien. En dan, waar zou 'k op kunnen trouwen? Nee, nog 'n paar jaartjes rustigjes an, wie weet waar 'k dan nog toe kom?

– Groot gelijk. Wie jong trouwt, is 'n grote gek. Als ik 'n meisje was, nam ik d'r nooit zo een...

– Omdat die nog niet uitgefuifd is? Zo denk 'k d'r ook over.

– Drink 's uit, zeg.

– 't Wordt zo m'n tijd. Loop je nog 'n eindje mee op?

– Dat kon 'k wel doen.

– Nou, laten we dan maar gaan, hè?

Ze gingen naar beneden en kregen van de ijzeren standaard in de vestibule hun jassen en hoeden. Felix floot zijn hond, die vreug-

deblaffend de trappen kwam afscascaderen.

– Allo, Jolly, koest! Hij gaat mee met de baas.

Vrijdagsavonds om acht uur klopte Tilly in 't voorbijgaan aan Felix' kamerdeur en riep:

– Kom, Fé, ben je klaar? 't Is tijd, hoor.

– Ik kom, riep hij terug.

Een ogenblik later stooft hij de trappen af en de kamer waar mevrouw van Weert zat thee te drinken in. Ze had haar handwerkje neergelegd om Tilly haar rotonde om te doen. Tilly droeg een gris-bleu toiletje, met kant aan hals en handen, Felix was in zijn smoking.

– 't Regent dat 't giet, zei Tilly.

– Laten we dan Jaap even gaan halen, zei Felix, dat 's zo erg niet om.

Jacques was nog thuis. Met zijn overjas half aan kwam hij naar buiten om hen niet te laten wachten.

– Dat 's aardig van jullie, zei hij, in het rijtuig stappend.

– Ja, 't regende zo...

Langs de Mauritskade reden ze naar de Prinsessegracht. Dof glansden de lantaarnlichten door de beslagen raampjes heen en glinsterden mat in de glibberig-glimmende stenen.

– 'k Ben benieuwd wie d'r allemaal zullen zijn, zei Tilly.

– Ik ook, zei Jacques.

– Van der Laet van Rhenen heeft de leiding genomen, hè?

– Ja, voorlopig... iemand moest 't toch doen? Dat hoef je niet zo spottend te zeggen.

– Ik spot volstrekt niet. Integendeel, 'k apprecieer 't zeer.

In de benedenvoorkamer nam de kamenier hun mantel en jassen aan. Tilly schikte voor de spiegel haar haar. Felix trok zijn rechterhandschoen nog aan.

– Kom, kind, ben je haast klaar?

Toen volgden Felix en Jacques Tilly de grote suite in, waar reeds zo goed als alle genodigden aanwezig waren.

Tilly kende de meesten, Felix en Jacques werden voorgesteld.

– Kijk van der Laet 's, fluisterde ze, kijk die zich 's gewichtig voelen...

Van der Laet van Rhenen, een lange blonde jongeman in uniform, met een knap, gedistingeerd gezicht, zat voor een canapé-tafeltje, waarop enige witte bladen en potloden lagen. Van tijd tot tijd keek hij op een papier met aantekeningen en praatte zacht met van Marnix, die rechts naast hem zat.

Philip van Marnix was klein, had bruin haar en bruine ogen. De uitdrukking van zijn gezicht was altijd opgeruimd en zijn humeur liet nooit iets te wensen over.

Terwijl de thee werd rondgediend, voerde men onder elkaar onbelangrijke gesprekjes, totdat de gastvrouw opstond om heen te gaan. Men uitte enige beleefdheidsprotesten; een paar jongelui stonden op om haar door te laten, toen verdween zij in de andere kamer. Willy stond op met een kleurtje.

– Meneer van der Laet van Rhenen was zo goed de leiding van deze vergadering op zich te willen nemen. Mag ik u dan maar verzoeken, meneer, de vergadering te openen?

Van der Laet boog in haar richting. Hij stond op en begon:

– 't Is me 'n zeer aangename taak, de voorlopige werkzaamheden van de nieuw op te richten club te leiden. De aanwezigen weten allen dat 't voornemen bestaat een kunstclub samen te stellen, die tot doel heeft zich onderling in de een of andere kunst te bekwamen en de gezelligheid te bevorderen. 't Behoeft niet gezegd dat aan de oprichting van zoiets heel wat verbonden is. Maar de trouwe opkomst van hedenavond waarborgt me dat we met wat inspanning toch wel zullen slagen. 't Allereerst moeten we weten op hoeveel leden we kunnen rekenen om op enig succes te mogen hopen. Wensen al de hier aanwezigen toe te treden als werkend lid?

Eenparig werd toestemmend geantwoord.

– We hebben dus nu, zei hij, de volgende werkende leden, en las de genoteerde namen voor. Maar nu moeten we beraadslagen omtrent de naam; 'k had zo graag iets dat de aandacht trekt en toch eenvoudig is. Misschien zou 't nog 't beste zijn, alleen 'Haagse Kunstclub' te nemen.

– Dan vraagt iedereen hoe of die Haagse Kunstclub heet...

– Laten we 'm noemen 'Apollo en zijn Muzen,' stelde Felix voor. We vertegenwoordigen immers alle kunsten?

Deze inval verwierf algemene goedkeuring.

– Dat is dus bepaald: Haagse Kunstclub ‘Apollo en zijn Muzen,’ zei van der Laet. ‘t Klinkt wel aardig, dat ‘s waar... Maar nu de kleuren. Ik vind dat we dat aan de dames moesten overlaten. Zijn de heren ‘t niet met me eens?

Op ‘t herhaalde ‘ja,’ ‘zeker,’ ging hij voort:

– Nou dames, dan hoop ‘k dat we ‘n paar mooie kleuren van u zullen krijgen.

– Hoe zullen we dat doen?

– Iedere dame kiest ‘n kleur die ze mooi vindt, zei Felix, en schrijft die op; dan doen we de papiertjes door elkaar en een van allen, laten we zeggen juffrouw van Heemstede, trekt d’r twee kleuren uit.

– Ja... dat ‘s goed. Zo kan ‘t gaan.

– Dan kunnen we wel ‘s ‘n onmogelijke combinatie krijgen, zei Willy; groen met geel, of rood met oranje...

– Laten we dan zeggen één kleur, zei van der Laet, en bepalen dat de andere in elk geval wit moet zijn.

– O, ja, ja, dat ‘s goed.

De dames schreven haar lievelingskleuren op de briefjes die door van Marnix werden rondgedeeld; nadat ze dichtgevouwen waren, verzamelde hij ze in een bronzen coupe.

– Mag ‘k je nou maar verzoeken, vroeg hij, Willy de schaal voorhoudend.

Willy trok een papiertje en ontvouwde het.

– Heel licht lila, las ze voor.

– Lila en wit, dat kan heel goed, zei van der Laet, lila is wel een gedistingeerde kleur. Wie van de dames zouden op zich willen nemen strikjes te maken voor de werkende leden?

– Wij wel, hè, Til? zei Willy. Daar zullen wij wel voor zorgen.

– Heel graag... Kunnen die dan klaar zijn voor de volgende vergadering?

– O ja, zeker.

Toen werd er over de samenstelling van het bestuur een lange deliberatie gehouden. Tenslotte werd van der Laet benoemd tot praeses, van Marnix tot vice-, de beide van Alphens tot 1e en 2e secretaris, van Oudenaerde tot penningmeester en van Dam tot

commissaris, evenals Felix, die zich eerst had laten bidden, maar eindelijk had toegestemd. Uit beleefdheid en hulde werd aan Willy van Heemstede en aan Tilly gevraagd dame van het bestuur te willen zijn, welke benoeming met genoegen werd aanvaard

In de eerstvolgende bestuursvergadering, waartoe zo spoedig mogelijk een geschikte localiteit zal worden gezocht, deelde van der Laet mee, zal 'n huishoudelijk reglement worden samengesteld en alles omtrent leden, contributie enz. worden geregeld. De dames blijven d'r natuurlijk vrij van, die vergaderingen bij te wonen. Ze blijven liever alleen, fluisterde Tilly Wim glimlachend in.

— We hebben vanavond zóveel belangrijks tot stand gebracht dat we nou gevoegelijk op onze lauweren kunnen gaan rusten, zei van der Laet. In de herenvergadering zal ook al 't voorlopig-nodige omtrent de eerste uitvoering worden besproken. Mag 'k alleen nog even vragen op wie we voor komediespelen kunnen rekenen, en op wie voor de muziek? Voor de tableaux mogen we zeker hopen op de medewerking van alle dames?

Wim, Tilly, Louise, Thera de Wild, Marguéríte van Rijssel, Annie en Hermine Revers wilden allen gaarne toneelspelen, Daisy van Maren en Emilie van Barneveld gaven zich op voor de muziek. Van de heren speelde Alexander van Oudenaerde cel en André van Dam viool; de anderen, behalve Jacques, toonden zich bereid zo nodig een rol te vervullen.

Na een samenspreking met de aanwezige dames zei Willy:

— We dachten dat de algemene vergaderingen beurtelings bij de dames aan huis moesten gehouden worden, vindt u ook niet, meneer de president?

— O, wij vinden 't uitstekend. Bij wie zal de volgende vergadering dan zijn?

— Bij ons, zei Tilly.

— Vandaag over veertien dagen, zou u dat schikken?

— 'k Denk 't wel.

— Dames en heren! Vandaag over veertien dagen, dat is... 't is nou 31 oktober... dus 14 november is d'r algemene vergadering bij de familie van Weert van Oldenhagen in de Amaliastraat. 'n Trouwe opkomst wordt verwacht. De convocaties zullen u bijtijds worden toegezonden. En hiermede sluit ik deze vergadering. Hij sloeg

met de hand op het tafeltje en ging met van Marnix de papieren bij elkander leggen.

Het was laat geworden onder al de beraadslagingen. Felix praatte met Thera de Wild, een koket maar bekoorlijk persoontje, met donkere ogen, kleine witte tandjes en een aardige lach. Hij vond haar wel bekijzenswaard, ze was zeker de mooiste van alle meisjes die hier waren. Hij keek naar haar, zoals ze met kleine teugjes van haar bouillon zat te genieten. Alles wat ze deed, deed ze gracieus, en de mooie, blauw-groenfluwelen japon liet haar slanke elegance op het voordeligst uitkomen.

– 'k Stel me heel veel van de eerste uitvoering voor, zei ze.

– Ik ook, zei Felix. Houdt u veel van komediespelen?

– O, dol. Maar 'k heb 't alleen nog maar op particuliere avonden gedaan, in 'n zaal is 't natuurlijk heel wat anders.

– Ja, 't verschilt wel 'n beetje, maar zo heel veel toch niet.

– Hebt u 't wel 's gedaan?

– O ja, met 'n studententoneelgezelschap in Utrecht, heel dikwijls. 'k Moet zeggen dat 't enorm aardig was.

– 'k Heb d'r ook erge zin in.

– Zal 'k voor u 'n mooie rol reserveren, freule de Wild? U weet, 'k ben ook in 't bestuur.

– O, wat zou 'k dat aardig van u vinden, zei ze, hem koket aanziende.

– Krijg 'k dan voor beloning op de eerste uitvoering de souperdans van u?

– O, nee, dat kan 'k niet beloven... 'k zou 't misschien vergeten...

– 'k Zal d'r u wel aan helpen herinneren, beloofde Felix.

– Ja? Nou, dan zal 'k 't maar doen, zei Thera, zeer geveleid dat het enfant chéri der dames háár uitverkoren had.

Een paar meisjes gaven het sein tot afscheid nemen. Men omringde de gastvrouw, die nadat het officiële gedeelte van de avond was afgelopen weer binnen was gekomen, en zei haar vaarwel.

– We brengen je thuis, Jaap, zei Felix in de kleedkamer.

– Heel graag.

In het rijtuig zei Tilly, terwijl haar wangen van ijver en opwinding gloeiden:

– Wat was dát 'n vruchtbare avond...

– Ja, ja, en 'k heb me toch laten lijmen, hè, zei Felix met een gemaakte zucht.

– Nou, daar ben 'k wat blij om, dat je je heb laten lijmen, zei Tilly, dan kom 'k alles te weten wat jullie in je aparte vergaderingen behandelen.

– Dat zou je tegenvallen. We moeten allemaal 'n belofte van geheimhouding afleggen.

– Die geldt niet voor mij, want ik ben ook lid van 't bestuur, zei Tilly triomfantelijk.

Felix lachte.

– Jammer dat jij in 't geheel niet meedoet, Jacques. Maar je danst toch wel?

– Zeker.

– Waarom zou ie d'r anders ingekomen zijn? vroeg Felix. Het rijtuig hield stil voor Jacques' huis.

– 'k Zal je maar niet vragen nog even op te komen, zei Jacques tegen Felix, morgen zie 'k je wel, hè? Adieu... Dag Tilly... Veel dank voor 't thuisbrengen.

Aan mevrouw van Weert gaf Tilly een opgewonden beschrijving van de welgeslaagde avond; Felix zei er zo nu en dan een woordje tussen.

– Nou, 'k ga naar boven, zei hij, toen mevrouw alles wist. Nacht mama... nacht kind...

– Nacht, grootpapa.

– Nacht Felix, zei mevrouw. 't Hinderde haar steeds dat hij haar geen nachtzoen meer gaf, maar erom vragen wilde ze niet, omdat ze wist dat hij lachen zou om die 'kinderachtigheid.'

Hij ging zijn kamer in en draaide het gas hoger op. En plotse-ling trof hem de stille verlatenheid hier in tegenstelling met de vrolijke gezelligheid van straks. Ineens stond de ledige niet-inge-woonde kamer hem hevig tegen en voelde hij een prikkelende weerzin dat hij hier blijven moest en hem niet kon ontlopen. Een koppige, norske wrok ontwaakte in hem, omdat hij niet vrij was en opgesloten moest blijven tegen zijn wil...

Dat kon ie niet uithouden, en dat wou ie ook niet. Rekenschap van al z'n daden geven, als 'n onnozele nuchtere kwak aan moe-

ders leiband lopen, en blomzoet altijd op tijd onder de wol gaan kruipen. Wat drommel nog toe... hij had zich nou toch 'n positie veroverd? Hij had waarachtig al lang genoeg op eigen benen gestaan om te tonen dat ie 't kon.

Hij had zich op een stoel laten neervallen en hield de armen over de borst gekruist. Als ie nou maar niet zo'n lamme kleine jongen was, zou ie met de andere lui naar •De Witte zijn gegaan... of ie zou bij Jaap nog 'n beetje zijn gaan plakken...

Als ie nog 's ging? Maar ie had d'r beneden niets van gezegd. En stilletjes wegsluipen, alsof ie wat kwaads ging doen, dat wou ie niet. En 't regende bovendien als 'n gek. Nee, maar naar bed en z'n nijd verslapen, dat was 't beste... Maar hij bleef zitten. Zijn wrevele gedachten verhitten zijn bloed; het steeg heet naar zijn slapen en deed zijn hart feller kloppen. Zijn ogen brandden en staken.

'n Aardig snoetje had die kleine Thera... verduiveld pikant... d'r ogen verlokten je tot allerlei gekheid. Nou, dat souper... Hij had juist lust gehad ze 's 'n beetje in spanning te laten wie of hij vragen zou. Net of ie niet wist dat ze 'm allemaal naar de ogen zagen... niet alleen om z'n naam en z'n lieve rijksdaalders, maar ook wel degelijk om z'n manieren en z'n uiterlijk van beau garçon. Hij was toch niet blind, dat ie dat niet merken zou. En dan dat machteloze van je niet te kunnen weren... Allemachtig beroerd was 't... allemachtig beroerd...

Hij stond op, inwendig woedend, liep naar zijn slaapkamer en begon driftig zijn kleren op een stoel te smijten. Hij gooide zijn laarzen met een doorklinkende plof op 't portaal. 'n Razend idiote streek, om zo gauw af te studeren. Hij had 't best nog 'n beetje uitgehouden, als Lolotte 'm niet zo was gaan knellen, en Jaap ook niet ineens zo'n dolle haast had gemaakt. Jaap was 't die hij op den duur 't beste verdroeg... met de anderen kon ie wel overweg, maar hij voelde niets voor hen.

Zou ie 's naar Brussel gaan? 'n Beetje boemelen met van der Woude, die 't 'm al zo dikwijls had gevraagd? Hij stond stil met de hand aan zijn boord en dacht na. Ineens flikkerden Thera's ogen hem tegen. Die laten schieten, nou ze verliefd op 'm begon te worden? Wat zou ze d'r goed uitzien in decolleté... Nee, hij gaf z'n souper niet op...

Hij zuchtte. Jaap was vrij man... gelukkige kerel. Die had nou juist, wat ie nodig had. Morgen ging ie 's met 'm mee naar Marietje toe. God ja, dat zou ie doen...

Hij zette de lamp bij 't bed en haalde een boek: •Maurice Montéguts *Rue des Martyrs*. Toen stapte hij in bed, vlijde zich gemakkelijk in de kussens en bleef nog lang liggen lezen.

Felix ging zich een levenswijze aanwennen waardoor hij zijn innige verveling ten dele vergeten kon, en waarnaar zijn verwende natuur zich het beste voegde. Hij stond laat op; de middagen maakte hij kort met wandelen door de stad en een enkele visite, om tot het diner in de •Bodega of de •Bordelaise de dagelijkse merkwaardigheden met kennissen te bepraten. Na het diner verdween hij weer onmiddellijk, om de avond met jongelui of in komedie of opera te gaan verliezen. Hij kwam dikwijls laat thuis, maar daar hij altijd heel stil en voorzichtig was, merkte niemand er iets van. Zijn moeder vermoedde het, maar zinspeelde er nooit meer op, nadat ze eens op haar vraag: 't Was laat, toen je gisteren thuiskwam, hè? 'k Meende je te horen, ten antwoord kreeg:

– 'k Zou 't u heus niet kunnen zeggen, mama. Jammer, dat u niet op de klok heb gekeken... ik heb daar helemaal niet aan gedacht...

Zo ging hij dus zijn eigen gang, maar hield zich een beetje in toom door de kalmerende gedachte: Dat haal 'k later wel in.

Hij had de voordeur achter zich toegetrokken en stond alleen in de avondstille straat. Hij liep langzaam na te denken waar hij heen zou gaan. Voor de mop 's naar 't Casino, waar die draak •*De oude korporaal* gegeven werd? Of naar Klok op 't Plein?

Hij zou maar 's bij Jaap oplopen... ja, dat kon ie wel doen. Hij begon sneller te lopen, nu hij wist waar hij heen moest. Jaap soms meenemen naar •*Lakmé*? Maar dat zou de derde maal zijn dat ie d'rnaartoe ging... en Madame Etchézar was nou toch alweer weg...

Hij sloeg rechts de Oranjestraat in en kwam in het Noord-einde, waar hij een ogenblik later aan Jacques' woning schelde. Hij vond Jacques voor zijn schrijftafel zitten; die beantwoordde Felix' joviaal 'bonjour' met een afgetrokken 'dag.'

– Zoek maar 'n ogenblik je fortuin, riep hij, toen zijn pen leeg

was en hij indopen moest, 'k ben dadelijk tot je dispositie.

Felix nam de *Telegraaf* en verdiepte zich in de recensie van Madame Etchézars afscheidsvoorstelling.

– Ziezo, zei Jacques, na een poos. Hij deed de inktkoker dicht, sloeg de kap neer en sloot zijn bureau. Dat spaarde hem de moeite van opruimen.

– Wil je thee? vroeg hij en belde om een tweede kop. Een oude, norsuitziende meid bracht die binnen.

– Hoe hou je 't hier uit, zei Felix, haar naziende, wat 'n tro-
nie...

– 'k Ga immers verkassen, zei Jacques. En kijk nou 's die meubels. Heb 'k d'r te veel van gezegd? Als je 'n stoel wil hebben, moet je 'n kwartier lang zoeken en dan is ie nog wankel.

– En hoeveel betaal je hier nou?

– Vijftig pop, maar 'k kan nog niet om 'n kwast vragen of die wordt opgeschreven. En zo wordt 't wel zeventig. Daar kan 'k toch waarachtig wel wat beters voor krijgen.

– Dat geloof ik ook.

– Laat 'k je nog 's inschenken.

– Graag.

– Hoe laat slaat 't daar? Acht uur? Dan ga 'k zo meteen Marietje halen, zei Jacques. Als je soms mee wil?

– Dat 's goed. Ze is bij Maasland in de Hoogstraat, hè? Om hoe laat is ze vrij?

– Soms om acht uur, soms later. 'k Wacht d'r altijd op de Groenmarkt op. Willen we gaan? Hier, neem 'n blazer...

Op de Groenmarkt was het licht en druk. Omnibussen en trams kruisten elkaar onder luid gebel. Uit de ramen van •Het Gouden Hoofd vloeyde een helle stroom naar buiten. Jacques en Felix liepen de kant naar het Buitenhof op, tot achter hen een vrolijk, gedempt stemmetje klonk:

– Japie... Jaap! Wil je me niet zien?

Ze keken om en daar stond Marietje, die zonder schroom haar hand op Jacques' arm lei.

– Dat is nou Fik, Marietje, zei Jacques met een hoofdknik in Felix' richting.

– Zo Fik, zei ze, hem onbevangeu aauziende met haar mooie

lichtbruine ogen, wat ben 'k nieuwsgierig naar je geweest. Ze gaf hem een hand. En ga je nou mee vanavond? Dat 's leuk zeg. Waar gaan we heen?

– Dat moet jij maar zeggen...

– Nou, dan maar eerst 'n beetje de stad in... en dan... ja, wat dan?

– Naar 't Casino? stelde Felix voor.

– Wat is daar te doen? Nee, dat 's vervelend...

– Naar •Alcazar soms?

– O, 'k weet wat, 'k weet wat, riep ze verheugd. Als jullie nou 's héél lief willen zijn... dan lopen we door tot 't Plein en gaan daar in 'n bus naar de Prinsestraat. En dan gaan we daar poffertjes eten. Hè, laten we dát doen!

Felix schaterde 't plotseling uit om dat bizarre idee. Maar Marietje trok hem aan zijn mouw en riep:

– Waarom nou niet? Toe, Fikkie, laten we dat nou doen... 't is d'r zo leuk... O, en 'k hou zo van poffertjes... Zeg jij nou ook 's wat, Jaap.

– 't Is mij goed...

– Mij ook, zei Felix, inwendig nog stikkend van 't lachen. Best, hoor. Ik hou ook veel van poffertjes.

Ze wandelden met hun drieën verder. Felix was in een vrolijke luim en maakte allerlei grappige opmerkingen, die Marietje 't telkens deden uitproesten. Ze liepen de omnibus tot de Herengracht tegemoet. Felix en Jacques gingen buitenop staan roken, Marietje vond binnen nog een lege plaats.

De baklucht die uit het poffertjeslokaal naar buiten stroomde, deed Marietje watertanden. Ze liep de winkel door; in de achterkamertjes zat hier en daar een paar, maar eindelijk vond ze een klein onbezet hokje, waarin slechts één tafeltje met aan weerskanten een paar stoelen.

– Hier is 't leuk, hè? Hier kunnen we alleen blijven.

Binnentredend mompelde Felix met een lach:

– *Daar heb ik poffertjes gegeten / En cabinet particulier...*

Jacques ging naast Marietje zitten en Felix zette zich tegenover hen. Nu, onder het helderder schijnsel dan straatlicht, kon hij Jacques' vriendinnetje eens op zijn gemak bekijken. Ze had haar